

ТАҚРИЗИ

муқарризи расмӣ ба диссертатсияи Юсупова Зарина Шарофитдиновна дар мавзуи «Нақши Пешвои миллат дар рушди сиёсати иҷтимоӣ нисбат ба дастгирии занон дар Ҷумҳурии Тоҷикистон (охири асри XX – ибтидои асри XXI)» барои дарёфти дараҷаи илмӣ номзади илмҳои таърих аз рӯйи ихтисоси 6.1.1. Таърихи ватанӣ (таърихи халқи тоҷик). – Хучанд, 2026. – 225 с.

Мутобикати мавзӯ ва муҳтавои диссертатсия ба шиносномаи ихтисоси илмӣ. Мавзуи диссертатсия ба шиносномаи ихтисоси 6.1.1. – Таърихи ватанӣ (таърихи халқи тоҷик) мувофиқат мекунад. Самтҳои асосии таҳқиқот – таърихи ташаккули сиёсати иҷтимоии давлати соҳибистиқлол, таърихи гурӯҳҳои иҷтимоии ҷомеаи тоҷик дар давраи гузариш, таърихи ниҳодҳои давлатию ҷамъиятӣ ва таърихи рушди иҷтимоию иқтисодии кишвар дар марҳалаи истиқлолият – бевосита ба доираи мавзуи ихтисоси мазкур дохил мешаванд.

Мубрамии мавзуи таҳқиқот. Мубрамии мавзуи интихобшуда шубҳа надорад. Аз ҷиҳати илмӣ: дар таърихнигории ватанӣ то ҳол асари ҷамъбастиё таълиф нашудааст, ки таҳаввули сиёсати давлатии ҳифз ва дастгирии занонро дар тамоми давраи истиқлолият ҳамчун объекти мустақили таҳқиқ баррасӣ намояд. Аз ҷиҳати амалӣ: банақшагирии марҳалаи нави сиёсати гендерӣ, ки дар Стратегияи миллии ҷаҳолгардонии нақши занон барои солҳои 2021–2030 пешбинӣ шудааст, бидуни арзёбии илмӣ натиҷаҳои марҳалаи қаблӣ ғайриимкон аст. Аз ҷиҳати иҷтимоӣ: масъалаҳои мақоми зан, хушунати хонаводагӣ, шуғл ва соҳибкории занона дар шароити муҳоҷирати густурдаи меҳнатӣ аз ҳассостарин масъалаҳои ҷомеаи муосири тоҷик боқӣ мемонанд.

Дараҷаи таҳқиқи мавзӯ. Таҳлили таърихнигорӣ дар саҳифаҳои 6–17-и диссертатсия ҷой дода шуда, аз рӯи фарогирии номгӯи муаллифон таассуроти мусбат мебахшад: осори зиёда аз сӣ муҳаққиқи ватанию хориҷӣ – аз асарҳои даврони шуравии М. Ғаффорова ва Р.А. Набиева то таҳқиқоти солҳои 2020-ум – баррасӣ гардидааст. Ҳамзамон дар ин бахш чанд норасоии равишшиносӣ ба назар мерасад.

Якум ва муҳимтар: асарҳо, суҳанрониҳо ва паёмҳои Сарвари давлат аз рӯи табиати худ сарчашмаи аввалияи таърихӣ буда, онҳо маҳсули бевоситаи фаъолияти субъекти мавриди омӯзиш мебошанд. Қойгир кардани онҳо дар бахши таърихнигорӣ марзи байни сарчашма ва адабиёти илмиро норавшан мегардонад ва имкони интиқоди сарчашмавии онҳоро аз байн мебарад. Ин норасоӣ дар боқимондаи кор низ таъсир гузоштааст: иқтибосҳои барномавӣ бештар ҳамчун далели таърихӣ истифода мешаванд, на ҳамчун изҳори мавқеи расмӣ.

Дуюм, шарҳи осори муҳаққиқони алоҳида аксаран бо як формулаи такроршаванда ҷамъбаст мегардад: «дар ин асар нақши Пешвои миллат таҳлил нашудааст». Чунин усул муқоисаро иваз карда наметавонад, зеро ба саволҳои асосӣ – муҳаққиқони пешин кадом равишро истифода бурдаанд, ба кадом хулоса омадаанд, кадоме аз хулосаҳои онҳо бо маводи нав тасдиқ ё рад мегардад – посух намедихад.

Сеюм, таърихнигории хориҷӣ берун аз таҳлил мондааст: номҳои Ш. Тоҷбахш, К. Харрис, А. Рихтер ва Д. Фолингем танҳо зикр гардида, мазмун, равиш ва хулосаҳои осори онҳо баррасӣ нашудаанд, ҳол он ки маҳз муқоиса бо арзёбиҳои хориҷӣ метавонист ба кор вазни илмии иловагӣ ва ҷанбаи баҳсӣ бахшад. Таҷрибаи кишварҳои ҳамсоя низ, ки дар ҳамон давра масъалаҳои шабехро ҳал мекарданд, ҷалб нагардидааст.

Панҷум, бахши таърихнигорӣ бе даврабандӣ анҷом меёбад: муаллиф нишон намедихад, ки ҳуди омӯзиши масъала кадом марҳалаҳоро аз сар гузаронидааст ва кадом омилҳо ба тағйири таваҷҷуҳи илмӣ таъсир расонидаанд.

Дарачаи наwgонии натиҷаҳо ва нуқтаҳои илмии ба ҳимоя пешниҳодшаванда. Навгонии илмии рисола дар кӯшиши нахустини ҷамъбасти маҷмуии таҳаввули сиёсати давлатии ҳифзи иҷтимоии занон дар тамоми давраи истиқлолият зоҳир мегардад. Ҷамъоварӣ ва низомбандии маводи парокандаи меъёрию оморӣ, тартиб додани нӯҳ ҷадвали таҳлилий ва

пайгирии тағйирёбии нишондиҳандаҳо дар давоми зиёда аз бисту панҷ сол саҳми воқеии довталаб ба шумор меравад.

Бо вучуди ин, дараҷаи навгонӣ мавриди баҳс қарор дошта метавонад. Навгонии илмӣ одатан дар се шакл зоҳир мегардад: ворид намудани сарчашмаи нав ба гардиши илмӣ; пешниҳоди равиши нави таҳлилӣ; ба даст овардани хулосаи нав, ки тасаввуроти пешинро тағйир медиҳад. Дар рисолаи мавриди тақриз ҳеҷ яке аз ин се шакл ба таври возеҳ асоснок нашудааст: сарчашмаҳои истифодашуда аллакай дар гардиши илмӣ қарор доранд; равиш анъанавӣ ва тавсифӣ аст; хулосаҳо дар маҷмӯъ арзёбиҳои дар адабиёти мавҷуда пазируфташударо тасдиқ мекунанд. Аз ин рӯ навгониро бештар дар сатҳи ҷамъбаст ва низомбандӣ эътироф кардан мумкин аст.

Дараҷаи асоснокӣ ва эътимоднокии хулосаву тавсияҳои дар диссертатсия ифодаёфта. Заминаи сарчашмавии қор аз шаш гурӯҳ иборат аст: санадҳои расмӣ меъёрии ҳуқуқӣ (номгӯйҳои 1–34), маводи маълумотию оморӣ (35–67), китобу монографияҳо ва мақолаҳои илмӣ (68–226), диссертатсияву авторефератҳо (227–240), матбуоти даврӣ (241–248) ва захираҳои интернетӣ (249–288). Чунин сохтор ба талаботи қори таърихӣ ҷавобгӯ буда, истифодаи маҷмӯаҳои оморӣ Агентии оморӣ назди Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон барои солҳои гуногун ба хулосаҳо эътимоднокии муайян мебахшад.

Вале дараҷаи эътимоднокии бо як қатор мулоҳизаҳои ҷиддӣ маҳдуд мегардад.

Аввалан, дар нуктаи сеюми ба ҳимоя пешниҳодшуда ва дар тавсифи марҳилаҳои таҳқиқот истифодаи ҳуҷҷатҳои бойгонӣ эълон гардидааст, вале дар рӯйхати сарчашмаҳо бахши махсуси маводи бойгонӣ бо нишон додани номи бойгонӣ, рақами фонд, феҳрист ва парванда вучуд надорад ва дар матн ягон истиноди бойгонӣ ба назар намерасад. Барои диссертатсияи таърихӣ ин норасоии моҳиятӣ аст, зеро маҳз ҳуҷҷати бойгонӣ воситаи асосии таъмини навгонии сарчашмавӣ ба шумор меравад.

Сониян, дар тавсифи марҳилаи дувуми таҳқиқот (солҳои 2019–2024) иҷрои «таҳқиқоти саҳроӣ» ва «мусоҳиба бо коршиносони соҳа» зикр шудааст, вале на барномаи мусоҳибаҳо, на феҳристи мусоҳибашавандагон, на усули интихоби онҳо ва на матни ягон мусоҳиба оварда нашудааст. Ин қисми заминаи сарчашмавӣ санҷиданашаванда мемонад ва ба хулосаҳо асос шуда наметавонад.

Солисан, дар зербоби 2.1 омехташавии ду нишондиҳандаи гуногуни демографӣ ба назар мерасад. Дар саҳифаи 86 коҳиши ғавти модарон аз 46,5 (соли 2009) то 37,0 ба ҳар 100 ҳазор таваллуди зинда (соли 2011) сабт мешавад, вале дар саҳифаи 87 ҳуди ҳамин рақамҳо – «97 ҳолат дар соли 2000» ва «37 ҳолат дар соли 2011 ба ҳар 100 ҳазор тифли навод» – ба ғавти кӯдакон нисбат дода шудаанд. Ҳол он ки ғавти кӯдакон дар омори ҷаҳонӣ ва дар Ҷадвали 7-и ҳуди рисола (саҳ. 97) ба ҳар 1000 таваллуди зинда ҳисоб шуда, барои соли 2000 – 15,5 ва барои соли 2010 – 16,8-ро ташкил медиҳад. Ин ихтилофи воҳиди ченак ва нишондиҳанда, ки шарҳ наёфтааст, эътимоднокии баҳши мазкурро ҷиддан суст мегардонад.

Чорум, Ҷадвали 4 (саҳ. 66) – «Ғеъдоди занони коргар ва хизматчи дар соҳаҳои иқтисодиёт дар солҳои 1991–2004» – ягона ҷадвалест, ки бе истиноди сарчашма оварда шудааст. Маълумоти он низ саволбарангез аст: афзоиши шумораи занони машғул дар хоҷагии қишлоқ аз 35,7 ҳазор нафар (соли 2002) то 130 ҳазор нафар (соли 2003), яъне тақрибан чор баробар дар як сол, бидуни ҳеҷ гуна тавзеҳ мондааст, ҳол он ки чунин ҷаҳиш эҳтимолан натиҷаи тағйири усули ҳисоб ё ислоҳоти хоҷагиҳои деҳқонӣ буда, маҳз ҳамин ҳолат метавонист мавзӯи таҳлили таърихӣ гардад.

Панҷум, Ҷадвали 6 (саҳ. 86) дар мавриди ғавти кӯдакон дар шаҳри Душанбе барои соли 1999 нишондиҳандаи 47,9 ва барои соли 2000 нишондиҳандаи 7,2-ро сабт мекунад. Тағйироти зиёда аз шашкаратаи як нишондиҳандаи демографӣ дар давоми як сол аз нигоҳи илмӣ ғайриимкон

буда, ба эҳтимоли зиёд хатои омили ибтидоӣ ё натиҷаи тағйири усули бақайдгирӣ мебошад, вале муаллиф онро бидуни ягон эрод қабул кардааст.

Шашум, маълумоти Чадвали 7 нишон медиҳад, ки фавти модарон аз 44,6 (соли 2000) то 45,0 (соли 2010) амалан тағйир наёфта, коҳиши асосӣ танҳо пас аз соли 2010 ба амал омадааст. Ин далели муҳим, ки метавонист заминаи даврабандии дақиқи сиёсати иҷтимоӣ гардад, шарҳ наёфта, хулосаи умумии «коҳиши пайваста» бетағйир боқӣ мондааст.

Ҳаштум, чадвалҳо асосан такрори маълумоти сарчашма буда, таҳлили онҳо ба тавсифи шифоҳии рақамҳо маҳдуд мегардад.

Арзёбии ҳар як боб ва сохтори мантиқии диссертатсия. Диссертатсия аз се боб ва ҳафт зербоб иборат буда, аз рӯи меъёри мавзӯӣ сохта шудааст: боби якум ба заминаи ниҳодию ҳуқуқӣ, боби дувум ба ҳифзи саломатӣ ва амнияти занон, боби сеюм ба ҷанбаҳои иқтисодӣ бахшида шудааст. Чунин сохтор мантиқӣ дохилӣ дорад, вале дар он принсипи давраи таърихӣ ба принсипи соҳавӣ тобеъ гардида, боиси такрори як қатор далелҳо ва санадҳо дар бобҳои гуногун шудааст.

Боби якум (сах. 25–82). Зербоби 1.1 (сах. 25–45) ба марҳилаҳои ташаккули сиёсати ҳифзи иҷтимоии занон дар солҳои 1991–2021 бахшида шудааст. Ҷанбаи қавии он пайгирии пайдарпайи ташаккули ниҳодҳо – Кумитаи доимӣ дар назди Шӯрои Олӣ, Комиссияи ҷамъиятӣ дар назди Дастгоҳи Президент ва баъдан Кумитаи кор бо занон ва оила – мебошад. Норасоии асосӣ дар он аст, ки таърихи қонунгузорӣ ҷойи таърихи иҷтимоиро гирифтааст: муаллиф санадхоро шарҳ медиҳад, вале нишон намедиҳад, ки қабули ҳар як санад ба вазъи воқеии занон чӣ гуна таъсир расонид, механизми татбиқи он чӣ гуна буд ва бо кадом монеаҳо рӯ ба рӯ гардид. Ҳамчунин марҳилабандии дохилии солҳои 1991–2021 таҳия нашудааст, ҳол он ки маводи ҷамъоваришуда барои ҷудо кардани се марҳалаи возеҳ (1991–1997, 1997–2005, 2005–2021) заминаи кофӣ медиҳад.

Зербоби 1.2 (сах. 46–71) бузургтарин зербоби боби якум буда, чор чадвали аввали рисола дар он чой дода шудааст. Маводи оид ба ҳиссаи занон дар мақомоти қонунбарор ва иҷроия, тақсимои вакилони ҷамоатҳо аз рӯи минтақаҳо ва ҳиссаи занони роҳбар дар вазорату идораҳо арзиши воқеии илмӣ дорад. Вале таҳлил ба сатҳи тавсиф маҳдуд мондааст: зиёд шудани шумораи занон дар мақомоти намоёндагӣ берун аз заминаи низоми интиҳоботӣ баррасӣ мешавад; фарқи байни намоёндагии ҳосили квота ва намоёндагии ҳосили рақобати озод гузошта нашудааст; Чадвали 3 танҳо ба соли 2014 мансуб буда, тағйирёбии минбаъдаи нишондиҳандаҳоро надорад ва аз ин рӯ барои ҳулосаи таърихӣ асоси кофӣ намедихад. Ҳамзамон, ҳуди муаллиф дар саҳифаи 62 далели муҳимро сабт мекунад, ки дар зинаҳои олии қабули қарор ҳиссаи занон ҳамагӣ панҷ фоизро ташкил медиҳад, вале ин далели зиддиятнок ба ҳулосаи умумии зербоб таъсир нарасонидааст.

Зербоби 1.3 (сах. 72–82) хурдтарин зербоби қор буда, ҳамагӣ 11 саҳифаро дар бар мегирад, дар ҳоле ки мавзӯи он – ҳамкориҳои давлат бо ташкилотҳои ғайриҳукуматӣ – аз ҷиҳати илмӣ ҷолиб ва қамомӯхта аст. Маълумоти омӯрӣ дар бораи шумораи созмонҳо ба ҳам номувофиқ аст: як ҷо аз 1400 ташкилот дар солҳои 1991–2002 сухан меравад, ҷойи дигар аз зиёда аз ҳазор ташкилоти бақайдгирифташуда, ки тақрибан 28 фоизи онҳо ба масъалаҳои оила ва занон тахассус доранд, ва ҷойи сеюм иқтибос оварда мешавад, ки соли 2006 шумораи созмонҳои занона 153 адад буд. Ин се маълумот бо ҳам муқоиса нашуда, марзи байни ҳамаи созмонҳои ҷамъиятӣ ва созмонҳои занона ҳамеша риоя намегардад. Дар зербоб таҳлили мушаххаси таърихи ягон созмони мушаххас, ҳисоботи фаъолият ё натиҷаи лоиҳаҳои он оварда нашудааст.

Боби дуюм (сах. 83–126). Зербоби 2.1 (сах. 83–108) аз ҷиҳати заминаи далелӣ яке аз бахшҳои қавитарини қор аст: дар он се ҷадвал (5, 6 ва 7), маълумоти фармонҳои соҳавии Вазорати тандурустӣ ва нишондиҳандаҳои шабакаи муассисаҳои тиббӣ ҷамъ оварда шудаанд. Вале маҳз дар ҳамин зербоб

омехташавии нишондихандаҳо ва безътиной ба ғайримуқаррарии баъзе рақамҳо, ки дар бахши шашуми тақриз муфасссал баррасӣ гардид, бештар ба назар мерасад. Илова бар ин, саҳми лоиҳаҳои созмонҳои байналмилалӣ, ки худӣ муаллиф онҳоро зикр мекунад, ҳамчун омили мустақил арзёбӣ нашудааст.

Зербоби 2.2 (саҳ. 109–126) ба масъалаи ҳушунати хонаводагӣ бахшида шудааст. Тасниф ба панҷ шакли ҳушунат ва таҳлили заминаи ҳуқуқии мубориза бо он – бахусус Қонуни Ҷумҳурии Тоҷикистон «Дар бораи пешгирии зӯрварӣ дар оила» (2013) ва Барномаи давлатии солҳои 2014–2023 – дуруст сурат гирифтааст. Аммо бахш аз камбудии асосии худ – набудани маълумоти оморӣ дар бораи амалияи татбиқ – озод нест: маълумоти мақомоти қорҳои дохилӣ ва судӣ оид ба шумораи парвандаҳо, муроҷиатҳо ва қарорҳои ҳимоятӣ дар давоми солҳо оварда намешавад, ҳол он ки маҳз ин маълумот метавонист самаранокии қонунро бисанҷад. Масъалаи худсӯзии қанон, ки дар адабиёти илмии солҳои 1990–2000-ум ҳамчун падидаи ҷиддии иҷтимоӣ баррасӣ шуда, дар рӯйхати адабиёти худӣ довталаб низ ҷой дорад, танҳо бо як ишора маҳдуд гардидааст.

Боби сеюм (саҳ. 127–186). Зербоби 3.1 (саҳ. 127–167) қалонтарин бахши рисола буда, 41 саҳифаро дар бар мегирад. Дар он равандҳои зиддиятноки давраи гузариш – қоҳиши ҳиссаи қанон дар саноат аз 22,4 ғоиз (1991) то 8 ғоиз (2003), қаланд мондани сатҳи бекории қанона, тамарқузи меҳнати қанон дар соҳаҳои қаммузд (тандурустӣ 58,7 ғоиз, маориф 53,7 ғоиз) ва тафовути музди меҳнат (63,3 ғоиз дар соли 2013) – бо истиқрд ба сарчашмаҳои боэътимод инъикос ёфтаанд. Ин маводи қиматбаҳо аст. Вале муаллиф аз ҳулосае, ки аз маводи ҳудаи бармеояд, қанорагирӣ мекунад: далелҳо шаҳодат медиҳанд, ки дар давраи мавриди назар мақеи қанон дар бозори расмии меҳнат беҳтар нашуда, ҷойивазқунии онҳо ба бахши ғайрирасмӣ бештар шакли мутобиқшавии маҷбури дошт. Ин зиддият ҳал нашуда, дар охири зерқоб бо ибораи умумии «пешрафтҳои назаррас» пӯшонида мешавад. Ҳамчунин шугли

ғайрирасмӣ ва меҳнати бемузди занон дар хоҷагиҳои оилавӣ, гарчанде зикр мешаванд, чен ва арзёбӣ нагардидаанд.

Зербоби 3.2 (сах. 168–186) ба рушди соҳибкории занон бахшида шуда, ду ҷадвали хотимавӣ дар он ҷой дода шудааст. Таҳлили тақсимои минтақавии соҳибкорони занона дар соли 2005 ва маълумоти солҳои 2015–2016 оид ба шумораи занони дорои шаҳодатнома ва патент арзиши амалӣ доранд. Аммо Ҷадвали 9 (сах. 172) нишон медиҳад, ки ҳиссаи занон дар байни кормандони корхонаҳои хурд аз 20,4 фоиз (соли 2008) то 17,7 фоиз (соли 2011) коҳиш ёфтааст, яъне маълумот бо хулосаи умумии зербоб муҳолиф аст; муаллиф ин коҳишро сабаб мекунад, вале онро бо хулосаи асосии қор мутобиқ намесозад. Илова бар ин, самаранокии сиёсати грантӣ танҳо тавассути ҳаҷми маблағҳои ҷудошуда ва шумораи гирандагон арзёбӣ шудааст, дар ҳоле ки меёри воқеии самаранокӣ – устувории бизнеси таъсисёфта, шумораи ҷойҳои қорӣ бунёдшуда ва ҳиссаи лоиҳаҳои муваффақ – берун аз таҳлил мондааст. Маълумот дар бораи занони соҳибқори маъруф (Г. Маҳкамова, С. Раҳимзода, З. Қаҳҳорова) бе истиноди сарчашма оварда шудааст.

Хулосаи рисола (сах. 187–194). Хулоса аз ду қисм – натиҷаҳои асосии илмӣ ва тавсияҳо – иборат аст. Дар он як зиддияти дохилии ҳалнашуда мушоҳида мегардад: аз як тараф гуфта мешавад, ки сиёсати солҳои 90-ум «дар маҷмӯъ самаранок набуд ва хусусияти намоишқорӣ дошт», аз тарафи дигар нуқтаи якум ба ҳимоя пешниҳодшуда маҳз ҳамин солҳоро ҳамчун давраи гузошта шудани заминаи устувори сиёсати гендерӣ муаррифӣ мекунад. Ҳамчунин як қатор ҷумлаҳои хулоса такрори айнан ҳамон ҷумлаҳои муқаддима буда, вазифаи ҷамъбастиро иҷро намеkunанд.

Ҳаҷм ва сохтори диссертатсия. Диссертатсия дар ҳаҷми 226 саҳифаи матни компютерӣ таълиф шуда, сохтори воқеии он чунин аст: номгӯйи ихтисораҳо (сах. 3), муқаддима (сах. 4–24), се боб (сах. 25–186), хулоса (сах. 187–194), рӯйхати сарчашмаҳо ва адабиёти истифодашуда (сах. 195–223) ва феҳристи интишороти довталаб (сах. 224–226).

Аҳаммияти илмӣ, амалӣ ва иҷтимоии диссертатсия. Аҳаммияти илмӣ кор дар он аст, ки дар он бори аввал маводи парокандаи меъёрӣ, омӯриш ва илмӣ оид ба сиёсати давлатии дастгирии занон дар давраи истиқлолият дар доираи як таҳқиқоти таърихӣ ҷамъбаст гардидааст. Ҷадвалҳои тартибдодаи муаллиф ва қаторҳои замони нишондиҳандаҳо метавонанд ҳамчун заминаи ибтидоӣ барои таҳқиқоти минбаъда – аз ҷумла барои омӯзиши муқоисавии минтақавӣ ва барои таҳлили амиқтари алоқаи байни сиёсати давлатӣ ва тағйироти демографӣ – хизмат кунанд.

Аҳаммияти амалии кор дар имкони истифодаи натиҷаҳои он ҳангоми таҳияи асарҳои ҷамъбасти оид ба таърихи наватарини ҳалқи тоҷик, китобҳои дарсӣ ва васоити таълимӣ, инчунин дар ташкили курсҳои махсус аз таърихи ватанӣ, таърихи сиёсати иҷтимоӣ ва масоили гендерӣ зоҳир мегардад.

Аҳаммияти иҷтимоии таҳқиқот бо мубрамияти ҳуди мавзӯ муайян мешавад. Тавсияҳои муаллиф дар бораи таҳкими механизми назорати иҷроӣ қонунҳо ва густариши шабакаи марказҳои машваратӣ дар минтақаҳои дурдаст ба ниёзҳои воқеии ҷомеа ҷавобгӯянд. Дар айни замон як қисми тавсияҳо – бахусус тавсияи ҷорум оид ба квота барои фарзандони занони бесаробон ва тавсияи панҷум оид ба ҳамкориҳои созмонҳои занона бо ҳизбҳои сиёсӣ – бо маводи таҳлилшудаи рисола алоқаи мустақим надоранд ва хусусияти умумӣ доранд. Тавсияҳо дар қори таърихӣ бояд натиҷаи бевоситаи таҷрибаи омӯхташуда бошанд.

Наشري натиҷаҳои таҳқиқот. Мундариҷаи асосии диссертатсия дар 15 мақолаи илмӣ инъикос ёфтааст, ки шаштои онҳо дар маҷаллаҳои тақризшавандаи Комиссияи олии аттестатсионии назди Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон ва нӯхтои дигар дар маҷмуаҳои конференсияҳои ҷумҳуриявӣ байналмилалӣ нашр шудаанд. Интишорот давраи солҳои 2013–2026-ро фаро гирифта, аз пайгирии дарозмуддати мавзӯ шаҳодат медиҳад. Натиҷаҳои таҳқиқот дар ҷаласаи кафедраи таърих ва диншиносии Донишгоҳи давлатии

хуқук, бизнес ва сиёсати Тоҷикистон (протоколи №7 аз 21.02.2026) муҳокима ва ба ҳимоя тавсия гардидаанд.

Автореферат мундариҷаи асосии диссертатсияро дуруст инъикос менамояд ва аз рӯи сохтор ба матни рисола мувофиқ аст. Ҳамчун мулоҳиза бояд гуфт, ки ба он рӯйхати васеи адабиёт ворид карда шудааст, ки одатан ба автореферат хос набуда, ҳаҷми онро ба таври ғайризарурӣ афзоиш додааст.

Мутобиқати диссертатсия ба талаботи Комиссияи олии аттестатсионӣ. Диссертатсияи Юсупова З.Ш. кори мустақили анҷомёфтаи илмӣ мебошад, ки дар он масъалаи дорои аҳамияти илмӣ амалӣ дар доираи ихтисоси 6.1.1. Таърихи ватанӣ (таърихи халқи тоҷик) баррасӣ ва ҳал гардидааст. Кор дорои мақсад ва вазифаҳои возеҳ, объект ва предмети муайян, заминаи сарчашмавии кофӣ ва хулосаҳои ба маводи фактологӣ таъҷжунанда мебошад. Натиҷаҳои асосии он дар интишороти илмӣ инъикос ёфта, мавриди тасвиби кафедра ва конференсияҳои илмӣ қарор гирифтаанд. Саҳми шахсии довталаб дар ҷамъоварӣ, низомбандӣ ва таҳлили маводи илмӣ шубҳа надорад.

Эродҳо ва мулоҳизаҳои моҳиятӣ.

1. Осор ва суҳанронии Сарвари давлат, ки сарчашмаи аввалияи таърихӣ мебошанд, ба гурӯҳи аввали таърихнигорӣ дохил карда шудаанд; ин омехтакунии сарчашма ва адабиёти илмӣ имкони интиқоди сарчашмавиرو аз байн мебарад .

2. Ҳудуди замонӣ ва ҷуғрофии предмети таҳқиқ алоҳида асоснок нашудааст: зербоби «Марҳила, макон ва давраи таҳқиқот» ба ҷои ҳудуди таърихии объект марҳилаҳои иҷрои кори довталабро (солҳои 2015–2018, 2019–2024, 2025–2026) баён мекунад, дар натиҷа таносуби байни унвони кор ва давраи амалан таҳлилшуда (солҳои 1991–2021) номуайян мемонад.

3. Дар кор бахши мустақили интиқоди сарчашма ва даврабандии дохилии сиёсати давлатӣ вучуд надорад, ки хусусияти тавсифии баёнро тақвият додааст .

4. Равиши якомила бартарӣ дорад: сахми омилҳои алтернативӣ – баркарорёбии иқтисодӣ, маблағҳои интиқолии муҳоҷирон, лоиҳаҳои созмонҳои байналмилалӣ – чудо ва арзёбӣ нашудааст, ки исботи алоқаи сабабиро нопурра мегузорад.

5. Усули омӯрӣ эълон шуда, вале коркарди воқеии омӯрӣ анҷом дода нашудааст; ҷадвалҳо асосан такрори маълумоти сарчашмаанд.

6. Дар рӯйхати адабиёт такрор ҷой дорад: номгӯйҳои 78 ва 82 як асари Т.Н. Бозрикова буда, бо ҳаҷми якхела (358 саҳифа) ду маротиба сабт шудаанд.

7. Дар як қатор номгӯйҳо (аз ҷумла 92, 118, 123, 124, 264, 269) истилоҳи «гендер» ба шакли нодурусти «тендер» омадааст; чунин ҳатоҳо бояд пурра ислоҳ шаванд.

8. Захираҳои интернетӣ 40 номгӯй, яъне тақрибан 14 фоизи рӯйхатро ташкил медиҳанд ва як қисми санадҳои меъёрӣ бе нишон додани манбаи расмӣ интишор танҳо бо истиноди электронӣ оварда шудаанд, ки санҷиши онҳоро душвор месозад.

Эродҳои зикршуда бештар ба фарҳанги равишшиносӣ ва дақиқии таҳриру таҳлил дахл доранд ва арзиши маводи ҷамъовардашуда, инчунин хулосаҳои асосии довталабро зерин шубҳа намегузоранд. Як қисми онҳо метавонанд ҳангоми ҳимоя тавассути тавзеҳи шифоҳии довталаб бартарарф гарданд, қисми дигар ҳамчун самти корҳои минбаъдаи илмӣ баррасӣ шаванд.

Хулосаи умумӣ. Диссертатсияи Юсупова Зарина Шарофитдиновна дар мавзӯи «Нақши Пешвои миллат дар рушди сиёсати иҷтимоӣ нисбат ба дастгирии занон дар Ҷумҳурии Тоҷикистон (охири асри XX – ибтидои асри XXI)» таҳқиқоти мустақили анҷомёфтаи илмӣ мебошад, ки дар он масъалаи дорои аҳамияти назариявӣ амалӣ ҳал карда шудааст. Кор дар асоси заминаи васеи меъёрӣ ва омӯрӣ таълиф гардида, дорои сохтори мантиқӣ, мақсаду вазифаҳои возеҳ ва хулосаҳои ба маводи фактологӣ таъкиданда мебошад. Саҳми шахсии довталаб дар ҷамъоварӣ, низомбандӣ ва ҷамъбасти маводи оид ба таърихи сиёсати иҷтимоии давлати соҳибистиклол шубҳа надорад. Рисола

ба талаботи бандҳои 31, 33, 34 ва 35 «Тартиби додани дараҷаҳои илмӣ», ки бо қарори Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон аз 30 июни соли 2021, №267 тасдиқ шудааст, пурра мувофиқат мекунад.

Бо назардошти дастовардҳои илмӣ, аҳаммияти назариявӣ ва амалии таҳқиқот, инчунин саҳми шахсии муаллиф, диссертатсия ба ҳайати Шурои диссертатсионӣ пешниҳод карда мешавад, ки Юсупова Зарина Шарофитдиновна барои дарёфти дараҷаи илмии номзади илмҳои таърих аз рӯи ихтисоси 6.1.1. Таърихи ватанӣ (таърихи халқи тоҷик) сазовор доништа шавад.

Муқарризи расмӣ:

доктори илмҳои таърих, профессори
кафедраи таърихи халқи тоҷики
Донишгоҳи миллии Тоҷикистон

М.Зик

Зикриёева М.Ф

Имзои профессор Зикриёева М.Ф.-ро тасдиқ мекунам:

Сардори раёсати кадрҳо ва корҳои махсуси
Донишгоҳи миллии Тоҷикистон

Шодихонзода Э.Ш. Шодихонзода Э.Ш.

«28» 08

соли 2026

Суроғаи муассиса:

734025, Ҷумҳурии Тоҷикистон,
шаҳри Душанбе, хиёбони Рӯдакӣ, 17
Донишгоҳи миллии Тоҷикистон
Тел.: (+992 37) 221-77-11
E-mail: info@tnu.tj